

האם לבין סגן אלוף מרדכי יריחו, שמוביל לפירוק המשפחה הגרעינית ולפיצולה. הילדות נשארות עם האב המסור והנבגד והאם עוברת לגור עם הסגן אלוף הנשוי, שהתגרש בינתיים, בושינגטון, ארה"ב (עמ' 11). תיאור הפרידה הוא מכמיר לב ומטעין את הרומן בדרמה:

האם ויתרה עליהם [על הבעל והילדות] למען אהבה לגבר אחר. היא אף פעם לא ידעה לעשות כמה דברים בבת אחת. איך להיות מאושרת וגם להיות אמא. איך להיות בעלת משפחה וגם אישה שאוהבת את עצמה. היא לא ידעה איך להיות. היא הייתה נערה כשנישאה ומחר מאוד התמלא לה הרחם ושאל ממנה את החירות להכיר את עצמה והיה עליה לדאוג לכל מה שקורה בין כותלי הגוף והדירה. והיא בכלל רצתה להיות רקדנית (עמ' 10).

פרשנות פסיכולוגית של הרומן תקשור בנקל בין דמות האם הנוטשת לבין דמותה של תניה שתחזור על דפוס הפעולה הזה לכל אורך הרומן בקשריה עם גברים, אך זו תהיה דרך קלה מדי לקרוא ביצירה והיא גם לא תמצה את יופיה האמנותי ואת המהפכנות האצורה בה: בראש ובראשונה אישה חזקה שיודעת מה היא רוצה מעצמה, מחפשת אהבת אמת, חופש, חירות ושוויון, ולא מוותרת על החלומות שלה.

לאחר עזיבת האם פורצים אל המשפחה העוזבה רוזנה סרפנט, כאשתו השנייה של עמנואל דראפט, עובדת בכירה בבנק, ובנה אבשלום. היחסים בין האם החורגת לבין הבנות הצעירות אינם פשוטים, כמקובל בקלאסיקות, והם טומנים בחובם גם התפתחות קטלנית. תחילה מתברר לתניה שרוזנה הסתירה ממנה ומאחיותיה את מכתבי אמה אליהן ולאחר מכן מתאהב בה אבשלום, שוקע בדיכאון ובסופו של דבר מתאבד בירייה (עמ' 68). בעקבות מכתב ההתאבדות שהותיר אחריו, רוזנה מאשימה את תניה במוותו ומסלקת אותה מהבית. מסע הנדודים של תניה בעולם מתחיל (ואולי בעצם התחיל עוד קודם לכן?). במהלך הרומן מניתי לא פחות משישה מאהבים שהיו לתניה: טוראי אלי זוהר, אהובה הראשון, ששירת ברמאללה, הוא בן 19 ותניה שוכבת איתו לראשונה כשהיא בת 15; יוני סגל, תלמיד בכיתת מזכירות ומנהל שתניה נאלצת ללמוד בה עקב אי הצלחתה בלימודים הריאליים. היא אוהבת להתנשק איתו בהיחבא; תדהר הרינג, בליין הולל, בן לאם תימנייה ולאב אוסטרי, שבגיל 17 תניה בורחת איתו מהבית של אלי זוהר; בן דויד, קומיקאי שתניה פוגשת באילת; מלאכי קוסובסקי, בן טובים לאם שהיא מנכ"לית במשרד החינוך, תלמיד תיאטרון, שתניה פוגשת במקרה ביריד אוכל בתל-אביב. בסוף הרומן מוזכר גם נתנאל, המסייע לתניה להיגמל מכדורים נגד דיכאון שממנו סבלה לאחר מות אביה ממחלת ריאות (עמ' 102).

לצד הגברים שבהם תניה מתאהבת, דמויות נוספות נכנסות לרומן ויוצאות ממנו כאילו היה סחרחרה, בהן משמעותיות יותר או פחות. משמעותית במיוחד היא חברתה שרונה גלאס, אמנית וציירת, שחייה מעמידים מעין תמונת ראי לחיים נורמטיביים שאין לתניה: יש לה זוג הורים אוהבים, מריטה ואברהם, וחדר גדול משלה. הידידות שנרקמת ביניהן היא אמיצה גם אם קשה לתניה, שכזכור חיה בתחושה שאמה נטשה אותה ואת אחיותיה. כשתניה רואה את חברתה מתנשקת עם אמה במסדרון הבית היא בורחת:

מריטה נישקה את שרונה על השפתיים, נשיקה רותחת מרטיבות, נשיקה עזה וממושכת. כאילו ביקשו להדגים מה זו אהבה בין אם לבת. נשיקתן האפילה על האור במסדרון, עד שתניה ברחו אל חדר המדרגות... אז אביה יצא אל המסדרון שחצה בין הדירות ושאל בקול יודע כול, נו, לא הספיק לך? כן, הספיק לי, השיבה בקול חלש ונכנסה אחרי לידרה והלכה לחדר שבסוף המסדרון (עמ' 36-37).

הרובד העלילתי הזה של הרומן, שתואר כאן בקצרה, הוא רק המדרגה הראשונה שלו. במדרגה עליונה יותר עומדת האמנות של תניה דראפט,

כשרוחות הפרצים הן הבית והספחות היא המרחב המוגן

חגית גרוסמן, *רוחות פרצים*, עורך הספר: יגאל שוררין, כנרת, זמורה-ביתן 2018, 108 עמ'

מתוך שורה הולכת ומתארכת של משוררים/ות המפרסמים/ות ספרי פרוזה בדורנו, נדמה כי המשוררת והסופרת חגית גרוסמן, מפורצות הדרך של המהלך, היא מהיוצרות המקוריות ביותר בז'אנר, כמי שמצליחה להתיך את השירה אל תוך הפרוזה ולהיפך וליצור כתיבה בעלת קול אישי, חד פעמי, לא פעם מעורר השתאות. באירוע שנערך באחרונה בספריית השירה של בית אריאלה בתל-אביב בהנחיית המשורר מרדכי גלילי ("משורר הספרייה", 23.10.2018) ציינה גרוסמן כי הרומן החדש, *רוחות פרצים*, הוא אחד מתוך שלושה שהם אחר, הרומן הראשון שלה, *היכן שאינם* (2012, ידיעות אחרונות וספרי חמד), הרומן השני, *לילה ולואיס* (2014, כנרת, זמורה-ביתן), והנוכחי. ואמנם מדובר בשלוש יצירות שמתכתבות זו עם זו הן מבחינת קווי העלילה והן מבחינת הדמויות הפועלות; אלה שלושה רומני חניכה, החדש מוגדר בגב הספר כ"סיפור חניכתה המפותל והסוער של האמנית תניה דראפט"; וגם בקודמיו העמידה גרוסמן במרכז דמות של אמנית יוצרת סוערת: מלי רוזנטל בראשון, ולילה אָבֶלְנֶשׁ בשני. עם זאת אפשר לקרוא את הרומן החדש גם כיצירה בפני עצמה; הוא הקצר והשלדי מבין השלושה ונדמה גם כי הוא האינטימי ביותר מביניהם, זה החותך בכשר החי, לעתים תרתי משמע, ומטפל בהתרחשויות השונות ללא כחל וסרק באופן שלא פעם הוא גם קשה לקריאה.

קודם שאגע בהיבטים מהיבטים שונים של הרומן הנפלא בעיני, אתעכב על שמו: "רוחות פרצים" הוא ביטוי ששמעתי בילדותי לא פעם מהורי כאזהרת סכנה מפני הצטננות, ואני מאמין שהוא שם מפלח תקופה. תרגומו לאנגלית, Drafts, רומז אולי גם למצב הספרותי הטיוטתי לעתים של יצירה, לשלדיות שבה, ואולי גם לעולם הגיוס (של חיילים או של ספורטאים), עניינים שקיימים בספר שלפנינו לא מעט. גם על עטיפת הספר הנהדרת יש לומר דבר מה וזאת מפני שהיא מתכתבת עם המתרחש בתוכו: מדובר בציור של האמנית שרון גלזברג, "מרידיאן" שמו, ובו נראית דמותו של מלאך הפושט את העור העוטף את בטנו וחושף מפה של ארץ ישראל בתקופה הפיאודלית בימי הביניים. סבך ההתרחשויות של הרומן הוא אכן "מפותל וסוער" ככתוב על גבי הכריכה האחורית וראוי לפרטו.

במרכז הרומן ניצבת הגיבורה, תניה דראפט, ששמה מתכתב עם אחת הפעולות שהיא מרבה לבצע ברומן, תינוי-אהבים ובאמצעותו פריחה אל העולמות העליונים והרוחניים של ההווה (וגם עם שם הספר באנגלית). בתחילת הרומן היא בת עשר ואנו נלווה אותה עד לתחילת שנות השלושים שלה. לצדה אביה, עמנואל דראפט, חייל בצבא הקבע של חיל האוויר, בן 32, ואמה, מרתה כוכב, דראפט לאחר נישואיה. מרתה סורגת ותופרת שמלות לבנותיה אך אינה מאושרת (עמ' 7-8). לתניה שתי אחיות, מיקלה, הבכורה, ולני, הצעירה; שלושתן מתוארות כ"מוטרפות מאכזבה ושברון לב", יפות וסנוביות וצמאות לאהבה (עמ' 15). בפתיחת הרומן מופיעה גם סבתה של תניה, אך בעיקר מתואר רומן אסור בין

מהרהרת על מהלך חייה:

הרדיו שתק, רוחות הפרצים חדרו מבעד לחלונות הפתוחים, היא שמעה אותן מקרוב, הן לחשו שתאבד את מלאכי, הן לחשו שכבר איבדה אותן, הן לחשו שתאבד את דעתה, הן לחשו שכבר איבדה את דעתה, רוחות הפרצים לא שתקו כל הדרך במעלה ההרים לירושלים ולו ריד שר ברדיו such a perfect day עד שהמוזיקה כבתה (עמ' 84-85).

רוחות הפרצים הסוחפות הללו הן השולטות ברומן כולו ולמרות שקולה של הגיבורה או המספרת בקולה מוביל אותנו הקוראים/ ות להבנה שהחיפוש אחר הבית הוא העיקר, כלומר מעין שיקום של המשפחה הגרעינית מהריסותיה, הרי שמתברר כי דווקא הן, הרוחות, משמשות כבית האמיתי, המקום שבו תניה מרגישה חופשייה והספרות משמשת כמרחב המוגן של נשמתה. רוחות הפרצים כפולות המבע מובילות את תיאור יחסי המין המפורטים במהלך הרומן, שבהם מגיעה אמנות הכתיבה של גרוסמן לכדי הבעה עזת רושם:

מצד אחד אנחנו קוראים תיאור מסויט גם אם חושני על:

הזין של תדהר נהפך לנחש חנק מתפתל סביב גרונה... הוא פותח את רוכסן מכנסיו ושולח יד שחומה אל זין בעל תשעה ראשים, מחשק את שפתיו, מצעף את עיניו, ריסיו הסגולים מתארכים, תחתוניה הסגולים נגררים כלפי מטה, סבך ריסיו נלפת סביב פרקי ידה. לשווא היא מנסה להיאחז בשלוות העופף, התחתונים הסגולים שלה נקרעים... הוא נועץ את ראש הנחש הראשון בין ירכיה וחודר. תחושת גועל מטביעה אותה בביצת הספה, אך היא יודעת לעשות כרצונו, לעלות ולרדת מעל לנחש, להעלימו בערוותה, לחשפו מחדש ושוב להצפינו. היא עוצמת את עיניה, מחכה למות הנחש, אך לאחר שמתפרק הנחש הראשון היא מגלה כי ראש נוסף עולה וגדל (עמ' 53-54).

ומצד אחר אנו קוראים תיאור פלאי של יחסי אהבה עצמאיים יותר מצדה של הגיבורה ולפיכך מהפכניים:

בלילה לקחה את מלאכי אל מצפה נטוש. רק העפר והשמיים שימשו להם מחסה. המלאך השחור שעל הגב של מלאכי שרע על מוצלת דקה. היא כרכה סביב גופו את ירכיה וחדרה לתוך בשרו בחדירתו לתוך בשרה. היא ישבה עליו זקופה וידיה נפשוטו לצדדים, היא דהרה על חלציו אל הכוכבים והמזלות, בריחוף שנמשך אלפי שנות אור. היא חשה חופשייה כמו גרגיר שעף על הרוח, אחת מציפורי השדה, אחת מהרוחות (עמ' 77).

החדירה המינית הכפולה משליכה על הרומן כולו. גרוסמן הסופרת והמשוררת המדרנית במהותה לא תניה למיליטריזם הישראלי לשלוט בחייה ובחיי הגיבורות שלה. כאשר תניה דראפט מתגייסת לצבא לאחר רצח רבין (4.11.1995) היא מבקשת לפקד על כיתת בנים אך מותאמת להיות פקידה:

היא כתבה שירים במשרד רכש לטילים נגד מטוסים. היא הדפיסה אותם ועיצבה כריכה, עליה הדביקה תמונה של אישה עירומה. במשך היום הכריחו אותה להקליד מכתבים ולתייק. היא רצתה רק לכתוב שירים, להקליט מוזיקה ולשחק בתיאטרון, אבל כלאו אותה במשרד רכש לטילים נגד מטוסים והיא רצתה כל הזמן לעוף משם על טיל. המפקד שלה היה חולה סדר ולהוט אחר הצלחה, נמשך אליה ופחד להודות בזה. היא אמרה לו שהיא יכולה לדאוג להצלחה שלו, ואז הוא התאהב בה ולא הרפה ולא העיף אותה משם. זה היה בזבוז זמן. היה לה בעולם תפקיד אחר (עמ' 59).

נרמה שכבר מוכן מהו התפקיד האחר של תניה דראפט, בת דמותה של גרוסמן בעולם, והרומן נחתם עם פיתוחים נוספים שלו. **רוחות פרצים** הוא ספר על הצד המואר ועל הצד האפל של החיים. במידה רבה אפשר לומר שספרה החדש של חגית גרוסמן הוא חזרה מן התופת של עולם הנעורים כדי לספר על כך יחד עם אור היקרות של הספרות היפה.

שכוללת ציור, לימודי משחק (תיאטרון), ובעיקר כתיבת שירה וקריאת ספרי שירה ופרוזה. ברובד השלישי, שהוא לדעתי גם הרובד המרכזי ברומן, אגע בסוף המאמר. בפעם הראשונה אנו נחשפים לרובד האמנותי כאשר תניה חומקת לספריית בית הספר: "במהלך אותן שנים מנודות בכיתת מזכירות ומנהל, תניה נהגה להתגנב לספרייה. תמהה ושמחה על הקלות שבה ניתן לה לשבת בין כתליה. אף אחד לא שאל אותה אם זו שעת שיעור או היכן עליה להיות. הספרייה הייתה לה מחסה, מקלט שבו נמשכה אחר ספרי השירה. שם גילתה לראשונה את הספר תת הכרה נפתחת כמו מניפה מאת יונה וולך. היא הניחה את הספר מתחת לחולצה וחמקה אל החצר" (עמ' 28-29).

למהלך המרדני הזה יש משמעות גדולה לכל אורך היצירה, שכן אנו נחשפים דרכו לאם הספרותית הגדולה של גיבורת הסיפור. אבל יש כאן ממדים נוספים של השפעה שחורגת מגבולות הספרות. הם מרתקים ומפורטים ברומן, אך אותיר אותם לחשיפת הקוראים/ ות. השלב הבא מתרחש לאחר שאביה של תניה, עמנואל, קונה לה "מכונת כתיבה כבדה... בשוק הפשפשים, כדי שתלמד להדפיס ותהיה מזכירה" (עמ' 32). את תיאור תחילת מעשה הכתיבה של תניה אביא במלואו:

יום אחד היא נתקפה בכוח ערטיילאי שגרם לה להתיישב מאחורי השולחן ולהניח את אצבעותיה על האותיות. הכל דמם מסביב, הבית, הרחוב, השמיים, שקט מוחלט הוטל על העולם ואור פלאי חדר מבעד לתריסי הזכוכית והתנגש במכונת הכתיבה. היא השחילה דף והדפיסה שיר שלם בנשימה אחת (עמ' 32).

הנה קדושת היצירה ומה שהיא אמורה להגן עליו או לתאר, הנפש הספירית, אם להשתמש בלשונה של המשוררת זלדה. השלב השלישי והמשמעותי ברובד זה של הרומן מתרחש כאשר שרה, המורה לספרות, מגלה את יחודה של תניה: "לפתע פורשת עליה שרה את שמי התכלת העמוקים ופונה אליה בחומרה, 'את לא שייכת לכאן, מה את עושה בכיתה הזו?' רגע זה נסך עליה את שלוות ההכרה" (עמ' 44-45). זהו רגע ההכרה בכוחה הספרותי של תניה.

כוח ספרותי זה יחדור בעוז אל כל מערכות היחסים של הגיבורה עם הגברים ברומן וישפיע עליו. אצל רובם היא לא תמצא אוזן קשבת ליכולותיה, אך באמצעות הכתיבה, הרמיון והתשוקה, היא תצליח לכוון את דרכה בעולם הסבוך שמחוצה לה, וגם לא פעם להפר את שלוותו. כאן אנו מגיעים אל הרובד השלישי ולדעתי המרכזי של הרומן: יחסי האהבה של תניה עם אהוביה. המוביל של היחסים האלו הוא למרבה ההפתעה פרוזאי לחלוטין: מכוננית. במהלך הקריאה ברומן מניתי: מכוננית אדומה עם גג מתקפל (של תדהר הרינג); וולוו לבנה (גם כן שלו); פזו אדומה (של אבשלום, ולה תפקיד משמעותי וטרגי); לימוזינה שחורה (של הרינג); אוסטיין מטרו לבנה (של מיקלה, אחותה של תניה); גולף אדומה עם גג מתקפל (הרינג); פיאט תכולה (של שרונה גלאס); טרנזיט אפורה (של מלאכי קוסובסקי) וכן האמבולנס שלוקח את עמנואל אביה אל בית החולים. יש גם מאזדה אדומה השייכת למאיר דרעק, שתניה שוכרת ממנו דירה ברמת גן לאחר שהיא מתקבלת ללימודי משחק בבית הספר "בית צבי". כשאני כותב על המכוננית כמוביל, כוונתי לכך שהן נושאות את העלילה בשעטה מגבר לגבר ומסיפור אהבה לסיפור אהבה באופן דרמטי. כך, כאשר תניה נוסעת באוסטיין מטרו של אחותה יחד עם מלאכי, היא יושבת לצדו לאחר שהוא נותן לה סם מסוג אקסטזי ואז היא